

ORGANİZMA'dan HABİTAT'a

"Sürekli-süreksizlik, yıkım-yapım, kopuş-işgal"

EDİTÖRLERDEN SUNUŞ

Kentsel morfoloji, kentlerin biçimsel yapısını fiziksel bileşenlerin yanı sıra tarihsel, toplumsal, çevresel ve ekolojik boyutlarıyla birlikte ele alan disiplinlerarası bir araştırma alanı olarak gelişimini sürdürmektedir. Kent dokusu, parsel yapısı, sokak ağları ve yapı tipolojileri gibi mekansal öğelerin zaman içerisindeki dönüşümü, sürekliliği ve kırılmaları, kentsel morfolojinin analitik çerçevesini derinleştiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Şehir ve bölge planlama, coğrafya, mimarlık, peyzaj mimarlığı, sanat tarihi, kent sosyolojisi ve kentsel arkeoloji gibi farklı disiplinlerin katkılarıyla zenginleşen bu alan günümüzde küreselleşme, hızlı kentleşme, iklim krizi ve dönüşüm odaklı planlama yaklaşımlarının yarattığı mekansal süreksizlikler karşısında daha bütüncül ve eleştirel değerlendirmelere duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı (TNUM) tarafından düzenlenen V. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, 12-14 Mayıs 2025 tarihleri arasında yapılmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama ile Mimarlık Bölümlerinin katkılarıyla gerçekleştirilen sempozyum, disiplinlerarası bir bilgi paylaşımı ortamı sunmanın yanı sıra, TNUM'un kuruluşunun onuncu yılı bağlamında kentsel morfoloji alanının gelişim sürecini değerlendirme, güncel kuramsal ve yöntemsel birikimi gözden geçirme ve geleceğe yönelik araştırma yönelimlerini tartışma olanağı sağlamıştır. Günümüz kentlerinin giderek hızlanan ve öngörülemeyen, çoğu zaman travmatik olaylara tanıklık ettiği bir dönemde, yaşamın ve yaşam çevresinin süreklilik-süreksizlik, yıkım-yapım, kopuş-işgal karşılıkları üzerinden bütüncül bir çerçevede ele alınması, sempozyumun temel tartışma zeminini oluşturmuştur. Bu amaçla "ORGANİZMA'dan HABİTAT'a: Süreklilik-süreksizlik, yıkım-yapım, kopuş-işgal" ana teması altında araştırmacıları bir araya getiren V. Kentsel Morfoloji Sempozyumu; "Krizler", "Çevre ve Yaşam Alanları", "Yöntem" ve "Süreç ve Yönetim" olmak üzere dört ana konu başlığı etrafında kurgulanmıştır.

Şehir ve bölge planlama, coğrafya, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve tarih başta olmak üzere farklı disiplinlerden araştırmacıların katkılarıyla gerçekleştirilen oturumlarda; tarihsel coğrafya, tipolojik morfoloji, analitik ve konfigürasyonel mekansal yaklaşımlar, nicel analizler ve yapay zeka destekli yöntemler gibi çeşitli kuramsal ve uygulamalı çalışmalar tartışılmıştır.

Kasım 2024'te yapılan ilk çağrının ardından üniversiteler, araştırma kurumları, proje ofisleri ve bakanlıklar dahil olmak üzere 53 farklı kurum ve kuruluştan toplam 144 bildiri özeti değerlendirilmek üzere gönderilmiştir. Bilim kurulunun değerlendirmeleri sonucunda seçilen 102 bildiri, üç süren sempozyum programı kapsamında; ilk iki gün dört paralel oturum, son gün ise üç paralel oturum olmak üzere toplam 22 oturumda sunulmuştur. Programda yer alan sunuşlar, kentsel morfolojinin farklı alt başlıklarını kapsayan içerikleriyle disiplinler arası bir çeşitlilik sunmuş; kentsel mekan araştırmalarına ilişkin güncel tartışmaların derinleştirilmesine ve alana ilişkin gelecek araştırma gündeminin zenginleştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu tartışmalar kapsamında Anadolu kentlerinin tarihsel önemi, morfolojik yapıların belgelenmesi gerekliliği ve araştırma ağlarının güçlendirilmesi öne çıkarken; kuram ile pratiğin bütünleşmesi, disiplinler arası diyalog ile iş birliğinin önemi özellikle vurgulanmıştır.

Sempozyum programının her gününde davetli konuşmacıların yer aldığı özel oturumlar gerçekleştirilmiştir. Birinci gün, TNUM'un kurucu başkanı Ayşe Sema Kubat "Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı (TNUM): Araştırma Dinamikleri ve Eğilimleri" başlıklı açılış sunuşunda, kentsel morfolojinin Türkiye'deki gelişimini ve TNUM'un bu sürece sağladığı bütünleştirici katkısı aktarmıştır. Aynı gün, Uluslararası Kentsel Form Seminerleri (ISUF) Genel Sekreteri Tolga Ünlü'nün moderatörlüğünde, ISUF Başkanı Vítor Oliveira "Urban Morphology: What Is It and What Is It Not? / Kentsel Morfoloji: Nedir ve Ne Değildir?" başlıklı konuşmasında, kentsel morfolojiyi kentsel formun zaman içindeki

dönüşümünü açıklamayı amaçlayan disiplinler arası bir bilgi alanı olarak tanımlamış, alanın kuramsal temellerini, yöntemsel çeşitliliğini ve nitel-nicel yaklaşımlar arasındaki üretken ilişkiyi ele alarak güncel tartışmalara önemli katkılar sunmuştur. İkinci gün, Ayşe Sema Kubat, "İstanbul Örneğinde Çeper Kuşaklarının Morfolojik Evrimi" başlıklı sunumunda, araştırmaları çerçevesinde İstanbul'un morfolojik dönüşümünde çeper kuşak kavramının belirleyici rolünü ortaya koymuştur. Sempozyumun son gününde ise Mustafa Reşat Sümerkan "Yıllar İçinde Trabzon'un Kentsel Dönüşümüne Bir Bakış" başlıklı sunumunda Trabzon'un kentsel değişim sürecini fotoğraflar ve haritalar üzerinden değerlendirerek tarihsel bir bakış açısı sunmuştur.

Bu kitaptaki 50 bildiri, sempozyum programını oluşturan 19 farklı oturum başlığı temel alınarak, konu ve içerik bakımından birbiriyle ilişkili aşağıdaki 13 tematik alt başlıkta bir araya getirilmiş ve okuyucuya sunulmuştur:

- Kentsel Morfolojide Kuramsal Yaklaşımlar,
- Kent Okumaları: Mekansal Pratikler, Toplum ve Söylem,
- Çeper Kuşak ve Kentsel Biçimlenme,
- Kentsel Morfolojide Bibliyometrik Çalışmalar,
- Tarihi Çevrelerde Kentsel Biçim, Koruma ve Tasarım,
- Tarihi Çevrelerde Yeniden İşlevlendirme ve Kentsel Müdahale,
- Tarihi Kentlerde Kentsel Dönüşüm ve Morfolojik Değişim,
- Kentsel Morfoloji ve Endüstri Mirası,
- Krizler ve Afetler Bağlamında Kentsel Araştırmalar,
- Kentsel Form ve Kentsel Açık Alanlara Yönelik Sayısal Yöntem ve Modeller,
- Kentsel Form ve Ulaşım,
- Planlama, Mevzuat ve Kentsel Biçimlenme,
- Form ve Mimari Pratikler.

Bildirilerin ortaya koyduğu tematik çeşitlilik, farklı ölçek ve bağlamlarda yürütülen alan çalışmaları, kentsel morfolojinin ülkemizde güncel dönüşüm süreçlerine, krizlere ve yeni yöntem arayışlarına yanıt üretebilen dinamik bir araştırma alanı olarak geliştiğini göstermektedir. Nicel ve nitel analizlerin, karşılaştırmalı çalışmaların ve yenilikçi yöntemlerin bir arada tartışıldığı bu sempozyum, Türkiye'nin farklı kentlerinden beslenen çok katmanlı araştırmalar aracılığıyla kentsel morfoloji alanında gelecekte yürütülecek çalışmalara yol gösterici bir tartışma zemini sunmuştur. Bu yönüyle V. Kentsel Morfoloji Sempozyumu'nun, alanın kuramsal derinliği ile uygulamaya dönük potansiyelini birlikte geliştiren araştırma gündemlerinin oluşmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Editörler olarak bu bildiri kitabının, Türkiye'de kentsel morfoloji alanındaki akademik üretimi güçlendirmesini, disiplinler arası etkileşimi arttırmasını ve uluslararası düzeyde sürekliliği olan bir araştırma kültürününün gelişimine katkı sağlamasını temenni ediyoruz. Bu süreçte, sempozyuma bildiri sunarak destek veren tüm araştırmacılara, bilim ve düzenleme kurulu üyeleri ile sempozyumun gerçekleşmesine destek veren tüm kişi ve kurumlara ayrıca teşekkür ediyoruz.